

35. LLOSETA AL SEGLE XIV

Les distintes parts geogràfiques

La cavalleria de Lloseta i Aiamans formà una illa senyorial dins el municipi reial de Binissalem. Al voltant hi havia àrees pertinent primer a la parròquia de Rubines i més tard a la vila de Binissalem, deixant la cavalleria quasi envoltada. En un futur llunyà, 1842, seria declarada una vila independent. En aquell moment, el que havia estat territori reialenc al costat del torrent d'Almadrà i el nucli d' Alcudieta foren ajuntats a la cavalleria original i tots consolidats com la vila de Lloseta, mentre que la parròquia fou separada de Binissalem l'any 1913.

S'Estorell, alqueria de nobles i pagesos

Passat Aiamans, aquesta alqueria s'estenia al nord-oest per la ribera dreta del torrent d'Almadrà. Al fons hi havia els primers penyals de la serra. La manera de lletrejar el seu nom causà gran perplexitat als escrivans de l'època medieval. Trobam: 'Alastoreyl', 'Osterell', Esturell i també 'Lo Storell' (Capó p. 230). Situat en un punt estratègic, l'entrada a una vall al costat d'un torrent, comptava amb una força al punt elevat, que, com és lògic, fou d'un cavaller. Segons Capó, s'Estorell fou de la porció del rei (p. 130).

Almenys una part de s'Estorell pertanyia a la família Santacília, l'any 1242. Arnau de Santacília fou "*uno de los principales capitanes de la gente de D. Gaston vizconde de Beame.*" (J. M. Bover, reedició facsímil de 1983, p. 348), i fou dotat d'una alqueria a Alaró a més de gran part de Costitx. La família adquiriria altres propietats a Binissalem i a Sencelles. "*Els estaments superiors solien residir a Ciutat [però] [...] una família de cavallers resideix habitualment a Costitx; són els Santacília*" (Sencelles, p.12).

Pere de Tagamanent "*fue un dels barones de la corte de D. Jaime I*" (J. M. Bover, 1983, p. 390), que havia vingut a Mallorca amb la conquesta. La família era propietària d'una part de l'alqueria des de la segona meitat del XIV i durant el segle XV, però mai no fou la seva possessió principal. Els altres propietaris que coneixem foren gent normal de Binissalem.

Així, el 1323, "*Pere Arbona ven a Pere Palou, àltias Pere Llorenç un tros de terra a l'alqueria Alastoreyl per preu de 20 sous*" (RRV2 p. 10). El preu és baix mentre que el comprador no podia ser més ben conegut a la vila. Ell ho havia comprat per generar rendes, i llegim, el 1346: "*7 octubre. – Pere Llorenç, habitador de l'alqueria Benissalem, diu que va entregar en emfiteusi a Berenguer Gisbert un casal molí i pati situat a s'Estorell, a cens de 47*

Podia ser un batle senyorial amb eines del seu ofici; les claus de la possessió i un sac per les rendes i els tributs que ell ha de recaptar. [Fig. 257]

La *pièce de résistance* d'un banquet un dia de gran festivitat a la casa d'un baró. El paó podria estar farcit amb diversos ocells de més gran a més petit i, després d'estar cuinat, muntat de nou en tota la seva esplendor. Vegeu les cares dels comensals i servents i l'elegància de la presentació. [Fig. 258]

sous i pagar 16 quarterades de blat a cert beneficiat de l'església de Santa Eulàlia de Ciutat i a altres. Ara no paga" (RRV2, p. 15).

Un molí solia ser una inversió d'allò més segura, però just en aquest moment començava una sèrie d'anys de carestia que culminà amb l'epidèmia de pesta negra dos anys més tard. 47 sous fou un cens molt alt i 16 quarterades de blat són 1.120 kg. Les transaccions immobiliàries de la família Tagamanent no estan documentades fins al segle XV, però les seves obligacions fiscals, com una presència física a Binissalem, han estat esmentades abans, quasi sempre junt amb afers dels Togores i els Torrelles de Morneta. Totes tres famílies eren de la noblesa emergent de l'estament de cavallers i foren ciutadans. No sabem quina era la més rica, però tenim una estimació de les rendes, principalment de censos pagats per

emfiteusi, de Morneta, una propietat menor de la família Torrella "1384, 26 octubre. – Es mena una causa entre l'heretat de Pere Torrella cavaller difunt i Arnau de Torrella* el seu fill per raó de l'alqueria de Morneta situada a Robines. Aquest diu que el seu pare li féu donació de béns entre vius. Es diu que l'alqueria produïa 4.000 quartans d'oli [= 16.580 litres], [...] 8 quarteres de blat censals [= 560 litres], i a més dit Arnau rep 75 quarteres de blat [= 5.250 litres] i 200 [litres] d'ordi censals, [= 1.400 litres]" (RRV2 p.29).

Aquestes dades representen unes rendes serioses. Això no obstant, les notícies que tenim són sempre de queixes o de bregues, com el 1379, quan Joan de Taganament (*sic*), Guillemó de Togores i Arnau Torrella, ciutadans, protestaven als jurats:

"[...] perquè han estat taxats per les possessions que tenen a Rubines "per rahó de la obra de la esgleya que en lo dit loch se fa de nou" (RRV2 p. 26).

(*) Podia haver estat Arnau Torrella el germà menor que s'havia convertit en hereu a la mort de Guillem de Torrella, el cavaller, poeta i autor de *la Faula de G. Torrella*, pocs anys abans. Vegeu el capítol 42.

Un emfiteuta molt respectuós paga el seu cens al batle d'un senyor. No sabem què hi ha dins el seu sac; diners o altres béns com pebre, per exemple. [Fig. 259]

O l'any següent, 1380, "La Procuració reial rep 12 lliures de la dona muller de Pere Torrella cavaller difunt, per les despeses d'oficials que anaren a Robines per fer inquisició contra Joan de Tagamanent** i Arnau Torrella donzells*** delats de brega" (RRV2 p. 27).

Alcudieta

Aquesta alqueria era una franja de terra, entre la cavalleria dels Togores, l'assentament de Biniamar i la vila d'Inca. En les primeres notícies de la seva urbanització, a principis del segle XIV, apareix com 'alqueria d' Alcúdia'. Podria haver estat per evitar confusions amb l'altra Alcúdia a la costa nord, un lloc molt més important, que l'alqueria assumís el diminutiu d'Alcudieta. Podem suposar que fou urbanitzada tard, i va ser una àrea perifèrica. En un exemple similar, tenim notícies de nous establiments a l'àrea entre Binissalem i Biniagual, al costat del camí que els ajunta, a principis de la dècada de 1340.

En ambdós casos, alguns establiments són cessions a veïns de Binissalem; en altres, els noms són nous i podien ser de nouvinguts, però el nombre de notícies és min i no en podem treure conclusions.

En teoria s'havia de donar una important aflluència de nous pobladors després de la fundació de la vila, però és notable la manca d'informació. Com sempre a l'època, no sabem si res no havia ocorregut o si només els documents havien desaparegut. És cert que els veïns que prosperaven solien invertir en noves propietats al mateix municipi.

La primera notícia que tenim de l'alqueria d'Alcudieta és de 1305: "23 març. Bernat Gallifa, habitador de l'alqueria Alcúdia, parròquia de Robines, estableix a Bonifay Pujol de l'alqueria Hyamans, dues quarterades de terra situades a Alcúdia confrontant amb el camí que va al rafal Garcés. Farà cens de 16 sous i 4 sous d'entrada" (RRV2, p. 8).

L'any 1315: "Pere Noguera de Robines estableix Ramon d'Urries un tros de terra situat a l'alqueria Alcúdia, confrontant amb la síquia, garriga i diversos trossos" (RRV2, p. 9). Encara que no es

Una brega entre estudiants que acaba malament. Es recorda que el recurs a la violència de persones de les classes altes fou massa comú a l'edat mitja. En el cas citat a Binissalem l'any 1380, la mare d'un dels participants pagà la multa que el tribunal imposà. [Fig. 260]

(**) No sabem si fou el mateix Joan de Tagamanent, "doncel", que era un jurat a Ciutat els anys 1382, 1386 i 1390 (A. Campaner, reedició facsímil de 2007, p. 95).

(***) Es recorda que en aquella època el sentit de la paraula 'donzell/a' estava canviant; al segle XIII significava un cavaller aprenent i passà a descriure una persona de qualsevol sexe que era privilegiat o 'noble'.

L'entrada a "La Capilla patronal de los Condes de Ayamans Barones de Lloseta", abans de la renovació de l'església parroquial de la vila. [Fig. 261]

Aquesta preciosa reixa és tot el que queda de la de la capella familiar dels comtes d'Aiamans després de la renovació. Sembla que tota la resta fou senzillament llençada. [Fig. 262]

refereix a l'extensió de terra sembla que els preus ja havien pujat; el cens era de 25 sous i l'entrada, de 5 sous.

Un document de l'any 1316 ens fa pensar que fou una àrea de nous establiments. "Arnau Campins habitador de l'alqueria Alcúdia i muller Catalina, estableixen per construir cases a

Guillem Castell un pati de terra situat a dit lloc, confrontant amb el camí de Biniamar. Farà cens de 16 sous i 2 sous d'entrada. Es reserva per entrar i sortir un camí de 8 pams de Montpeller devers la síquia" (RRV2, p.10).

Segons "Metrologia de Mallorca" de López Bonet (1988 p. 62), 8 pams de Montpeller

devien ser poc més de dos metres, un camí no gaire ample.

Cavalleresc i reialenc

Hi havia propietats que estaven en part en la cavalleria de Togores i en part en el reialenc; dues jurisdiccions diferents, en resultava una gestió complicada. Així, com avança el segle, tenim notícies de conflictes entre veïns de les distintes jurisdiccions. El 8 de setembre de l'any 1367 "Pere de Castellet, batle reial de Robines en el lloc de Lloseta, constituït pels prohoms d'Alcudieta presentà una carta del governador adreçada al batle de Robines sobre el fet que els habitants del terme de l'alqueria Alcudieta que és reialenc tenen empriu d'aigua al pou sarrainesc situat en el camí reial, però dins el terme de la cavalleria de Lloseta de Guillem de Togores donzell; i els habitants d'aquesta cavalleria contrasten aquest empriu" (RRV2, p. 22).

El problema era comú a tots els temps i llocs; la repartició de l'aigua, just a la fi de l'estiu. L'exposició continua amb la postura del cavaller, Guillem de Togores "Hi ha presentació de capítols de part del procurador de dit senyor que té la cavalleria de Lloseta i Aiamans per donació de la comtessa de Beam fa 130 anys i presta dos cavalls armats per a la defensa del Regne. Diu que aquest pou està davant l'alberg i hort de la cavalleria de Lloseta i dits senyors han posseït sempre aquesta aigua que era font i hi davallaven per uns escalons i després fou fet coll a manera de pou i està lluny del camí reial un tret de ballesta (Podria ser uns 100 m.)

Els capítols presentats per part dels habitants d'Alcudieta afirmen el contrari i sempre han acostumat prendre aigua" (RRV2, p. 22).

Hi havia una certa sofisticació en la presentació del cavaller, que ostentava el seu títol i antecedents, però no en sabem la resolució.

Aiamans i Lloseta

Hi ha indicis que no tot fou amistat i bona convivència dins la cavalleria mateixa al segle XIV. Per exemple, les pretensions d'ampliar la seva jurisdicció havien estat contestades. El 1363 "[...] els procuradors reials anoten la rebuda de 100 lliures de Guillem de Togores donzell per composició feta amb el governador, acusat que havia presos i fet 'caire privat' contra alguns homes de Lloseta i Aiamans i es deia que els havia maltractat, usurpant la jurisdicció reial" (RRV2, p. 20).

Fou una multa força alta, però no pel fet d'homes presos, sinó per haver usurpat la jurisdicció del rei. Es recorda un cas similar el 1338, quan dos veïns "Bernat Provençal i Antoni Libre en nom de tots els pobladors de les alqueries de Lloseta i d'Aiamans d'una part i Bernat Togores donzell tutor dels hereus d'Andreu Togores el seu germà d'altra part per raó de la jurisdicció de dites alqueries i cavalleries. Sobretot pel fet que dit Togores feia anar dits pobladors a Ciutat davant el jutge i al batle de dit senyor quan aquests demanaven justícia" (RRV2, p. 10 – 11).

Guillem de Togores practicà l'estil imperiós tota la seva llarga vida, i el 1365: "La Procuració reial rep 50 lliures de Guillem de Togores donzell acusat que havia injuriat i nafrat un saig del batle de Robines que havia penyorat Guillem Llinars, home del lloc d'Aiamans" (RRV2, p. 21).

És possible que Guillem Llinars fos batle senyorial o ocupàs un altre càrrec a la cavalleria en el moment.

Per contra, el 1381: "23 desembre. – La Procuració reial rep 10 lliures de composició de Guillem Massaguer de Robines acusat de fer resistència al batle de la cavalleria de Lloseta de Guillem de Togores" (RRV2, p. 27).

La sorpresa en aquest cas és el nom: els Massaguer havien estat veïns destacats de Lloseta des del segle XIII. Capó cita un Messaguer de Roure que tenia un honor molt proper a l'honor d'Arnau de Togores, l'any 1241 (p. 104).

El cavaller citat en aquestes causes entre 1348 i 1387 fou el mateix a qui Jaume Capó

Un jutge de causes menors i els seus ajudants pintats dins una lletra 'O'. Es recorda que un dels drets garantits a les Franqueses era que ningú estaria obligat a desplaçar-se a un tribunal lluny de casa seva. [Fig. 263]

La família Togores, com altres cases nobles medievals, escollia el griu, una criatura mítica, meitat àguila i meitat lleó pel seu escut heràldic. Diu la *Viquipèdia*, “Tradicionalment, el lleó ha estat sempre el rei dels animals terrestres i les àligues són els més majestuosos de tots els ocells.” El griu reuneix les millors característiques bel·licoses de cada un: força, rapidesa i llarga vista, però no sembla tenir cap qualitat atractiva. Aquí un cavaller a peu i rabiós, ataca el griu que ha matat el seu cavall. La seva victòria no és segura. [Fig. 264]

designa com Don Guillem Togores II, “[...] un home brillant en l'exercici de les armes al servei del rei per Aragó i Catalunya”. Continua, “Com tots els altres senyors era devot de la Mare de Déu de Lloseta [...] ho demostrà amb la fundació d'un benefici a l'església de Rubines amb l'obligació a dir

missa a la capella de Lloseta alguns dies a la setmana”. La data fou del 13 de desembre 1348 (Capó, p.156-7). Atesa la seva vida conflictiva, podria semblar que, a Don Guillem Togores II, li convingué tenir copioses pregàries costejades per ell mateix.

FONTS CITADES

- _Jaume Capó Villalonga, *Història de Lloseta*, vol 1, 1985
- _J.M Bover, *Nobiliario Mallorquí*, reedició de 1983
- _Sencelles
- _Álvaro Campaner, *Cronicón Mayoricense*, reedició facsímil de 2007
- _RRV 2
- _J.F. López Bonet, “Metrologia de Mallorca”, *Estudis Baleàrics* 28, 1988

FIGURES CREAT BISSALEM. CAPÍTOL 35

- [257] Dibuix sense font, consulta de 03-01-2016. <http://www.sunjester.co.uk/images/images-Manorial-Court-1.jpg>
- [258] Jehan Wauquelin, *The Book of the Conquests and Deeds of Alexander*, (vers el 1450) França, Le Musée du Petit Palais, L Dut. 456, fol. 86V, Avignon
- [259] Anthony Fitzherbert, gravat del *The Boke of Surveying and Improvements*, (1523-36) Anglaterra http://2.bp.blogspot.com/_87CUcRjvnWM/S5ZV7ED16ml/AAAAAAAABjM/8VKVh9LoF0g/s320/Scan10052.JPG
- [260] *The Morgan Bible* (vers el 1250), França, Ms M 638, fol 37 v c, J. Pierpont Morgan Library, New York <http://www.medievaltymes.com/courtyard/images/maciejowski/leaf37/otm37vc.gif>
- [261] Biblioteca Reynés Ramon, Lloseta, lloseta@jet.es
- [262] Foto propietat de Tolo Sans, Binissalem, escut de la família Togores a l'església, Santa Maria de Lloseta
- [263] Miniatura medieval, Lletra 'O' historiada, (1138?) sense font, consulta de 02.01-2016 <http://www.eur-lang.narod.ru/histart/middleages1/common-law.html>
- [264] *The Alphonso Psalter*, (1284-1316) Anglaterra, Add MS24686, f. 136r, The British Library

Creant la vila de Binissalem

Un mosaic de cent-cinquanta anys del Regne de Mallorca,
des del 1231

Pel que fa a les imatges, fotografies i il·lustracions: Atès que algunes fotografies, imatges i il·lustracions contingudes en aquesta obra han estat realitzades per tercers, la reutilització i difusió d'aquestes no està coberta per la llicència Creative Commons ni per cap altra llicència, per la qual cosa la seva utilització serà responsabilitat de la persona que en faci ús. En cas que un tercer trobàs que en aquesta obra s'ha fet un ús no autoritzat de les seves imatges, fotografies o il·lustracions pregam que es posi en contacte amb info@creantbinissalem.com per a la seva retirada o correcció.